

VADOVĖLIO VERTINIMAS

I. BENDRA INFORMACIJA APIE VADOVĖLĮ

Pavadinimas	Pilietiškumo pagrindai. Vadovėlis 9 (I gimnazijos) klasei
Autorius (-iai)	Rūta Tamkevičiūtė, Dovydas Munius
Dalykas	Pilietiškumo pagrindai
Klasė	9 (I gimnazijos) klasė

II. VADOVĖLIO MEDŽIAGOS¹ VERTINIMAS

MEDŽIAGOS TINKAMUMAS VERTYBINĖMS NUOSTATOMS UGDYTI(S)

Vertinimo kriterijai ²	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.4. Vadovėlio <...> turinyje nėra diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Vadovėliai <...> turi užtikrinti pagarbos asmenų įvairovei principą.	Atitinka	
3.8. Vadovėlio <...> turinyje pateikiami situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys, nepažeidžiantys asmens teisių ir laisvių bei pagrindinių tarptautinės teisės principų, vengiama neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai.	Atitinka	
3.9 Vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra nekorektiškos, antidemokratiškos, antivalstybinio turinio	Atitinka	
3.10. vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra tendencingai pateikiamos ir (arba) klaidinančios informacijos geopolitinių įvykių kontekste	Atitinka	
3.11. vadovėlio ir mokymo priemonės turiniu ar užduotimis nėra kurstoma tautinė nesantaika	Atitinka	

MEDŽIAGOS ATITIKTIS BENDRAJAI PROGRAMAI

¹ Kriterijuose vartojama medžiagos sąvoka apima šiuos elementus: tekstinę ir vaizdinę medžiagą, metodinę struktūrą.

² Vertinimo kriterijų numeracija atitinka „Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašą“.

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.1. Tekstinė, vaizdinė, skaitmeninė ir interaktyvi medžiaga turi būti pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas, atitikti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtą mokymo(si) turinį ir pasiekimų lygių požymius.	Atitinka	
3.2. Vadovėlio <...> struktūra turi atitikti didaktinius dalyko mokymo principus, pateikiamos įvairių tipų užduotys, atliepančios visus bendrosiose programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatinančios naudoti įvairius mokymosi metodus.	Atitinka	
3.6. Turinys nesusijęs su realiai veikiančių įmonių, organizacijų ar kita veikla užsiimančių ūkio subjektų reklama.	Atitinka	
5.1. Vadovėlio turinys:	Atitinka	
5.1.1. atitinka dalyko bendrojoje programoje nustatytus tikslus ir uždavinius.	Atitinka	
5.1.2. atitinka dalyko bendrojoje programoje aprašytą mokymosi turinį;	Atitinka	
5.4. Kiekvienoje temoje yra skirtingo sudėtingumo užduočių, atitinkančių dalyko bendrojoje programoje apibrėžtus pasiekimų lygių požymius.	Atitinka	

MEDŽIAGOS DALYKINIS TIKSLUMAS

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.3. Nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais.	Atitinka	

MEDŽIAGOS TINKAMUMAS AMŽIAUS TARPSNIUI

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
5.2. Vaizdinė medžiaga pateikiama taip, kad tikslingai derėtų su kitais vadovėlio turinio elementais, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų.	Atitinka	
5.5. Klausimų ir užduočių formuluotės aiškios atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams.	Atitinka	

METODINĖ STRUKTŪRA

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
5.1.3. Struktūruojamas taip, kad atskiros dalys logiškai derėtų tarpusavyje, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų.	Atitinka	
5.3. Informacijos paieškos sistema padeda rasti reikiamą informaciją atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams.	Atitinka	

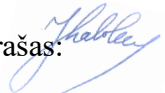
SPECIALŪS REIKALAVIMAI

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.5. turinys atitinka asmens duomenų apsaugos pagal 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą bei kitų asmens duomenų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus	Atitinka	
3.7. jei yra nuorodos į papildomus skaitmeninius išteklius, reikalingus vadovėlyje esančioms užduotims atlikti, užtikrinti vadovėlį įsigijusioms mokykloms laisvą prieigą prie šių išteklių, nereikalaujant papildomo užmokesčio už teisę jais naudotis.	Atitinka	

III. IŠVADA

Vadovėlis tinkamas naudoti ugdymo procese.

Vertintojo vardas ir pavardė: Dr. Juozapas Labokas

Parašas: 

Data: 2025 07 18

Vadovėlio projekto „Pilietiškumo pagrindai. 9 kl.“ (aut. Rūta Tamkevičiūtė, Dovydas Munius) recenzija

Pilietinis jaunosios kartos ugdymas yra būtina valstybės ir visuomenės gyvavimo sąlyga. Tai ypač aktualu mažoms valstybėms šiandieninių geopolitinių, kultūrinių, socialinių iššūkių kontekste. Atsižvelgiant į tai, pati autorių pastanga kurti metodinę priemonę pilietiškumo ugdymo mokykliniam dalykui vertintina teigiamai. Naujo vadovėlio pasirodymas šiam svarbiam ir dažnai nepelnytai užmirštam dalykui yra labai laukiamas ir sveikintinas įvykis, kuris turi būti deramai apmąstytas ir aptartas.

Šioje vadovėlio „Pilietiškumo pagrindai. 9 kl.“ (aut. R. Tamkevičiūtė ir D. Munius) leidykla „Didakta“ 2025 m. recenzijoje glaustai apžvelgiu bendrą vadovėlio koncepciją – temų išdėstymo logiką ir nuoseklumą, vadovėlio aiškumą ir išbaigtumą. Apžvelgiu kai kuriuos recenzuojamo darbo turinio aspektus, keldamas kritinius klausimus. Recenzijos pabaigoje pateikiu savo pastebėjimus ir siūlymus galimoms korekcijoms.

Vadovėlis parengtas pagal šiuo metu galiojančią LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Pilietiškumo pagrindų bendrąją programą (toliau PPBP)¹. Vadovėlio temų išdėstymas ir jų struktūravimas iš esmės atkartoja programos teminę struktūrą, pateiktą 9 (I) klasėms (Žr. PPBP V sk., 20 p.). Viena vertus, tai yra gerai: vadovėlis nesiskiria nuo programos, o tai supaprastina programos įgyvendinimą, tačiau, kita vertus, galima kelti klausimą, kodėl vadovėlio autoriai nepanoro kūrybiškiau pažvelgti į pilietiškumo ugdymą ir pridėti įvairesnių temų (ar potemių) savo darbui? Tai iš esmės būtų jį praturtinę, o kartu užpildę tam tikrus PPBP nenuoseklumus. Juk pilietiškumo ugdymas nėra egzamininis dalykas ir turi daugiau „laisvės“ teminėms variacijoms nei, tarkime, matematika ar lietuvių kalba. Tad kodėl vadovėlio autoriai nepanoro būti kūrybiškesni, kai tokiame kūrybiškumui sukurtos puikios prielaidos? Antai PPBP ir vadovėlyje išskiriama socialinių Lietuvos problemų potėmė (Žr. PPBP, 20.3.1 p.) bei emigracijos ir imigracijos potėmė (Žr. PPBP, 20.8.3 p.). Nei programoje, nei vadovėlyje niekur nekalbama apie itin prastus šalies demografinius rodiklius – aukštas mirtingumas, žemas gimstamumas, nevykstanti natūrali kartų kaita, provincijos tuštėjimas. Juk šie procesai turi tiesioginių sąsajų su migracija, darbo rinka ir kt. temomis. Tai akivaizdi ir labai rimta socialinė mūsų šalies problematika, kurią privalu aptarti bent minimaliai. Trumparegiška būtų manyti, jog tai tik geografijos mokomojo dalyko temos, kurioms pilietiškumo ugdyme nėra vietos. Vadovėlio autoriai galėjo „taisyti“ šį PPBP netobulumą įterpdami kad ir nedidelį poskyrį apie Lietuvos demografiją minėtose potėmėse 3.1 ir/ar 8.3.

Pastebėtina, kad prie emigracijos ir imigracijos potėmės pateikti uždaviniai galėjo būti labiau interaktyvesni, pavyzdžiui, skatinama mokinių diskusija ar darbas grupėse apie emigracijos ir imigracijos patirtis, kurių mokiniai, be abejo, turi iš įvairių savo socialinių aplinkų, medijos. Tokiu būdu būtų kuriamos prielaidos aktyviai ir įtraukiančiai pamokai, o ne vien „sausam“ akademiniam dėstymui.

¹ Pilietiškumo pagrindų bendroji programa: <https://e-seimasx.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97b9f311340f311edbf47f0036855e731?jfwid=qiphojdr8> Žr. dokumento priedą nr. 34

Atkreiptinas dėmesys, kad 1.1 ir 1.2 vadovėlio poskyriuose praktiškai nekalbama apie reikšmingą Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykį – pirmąją Europoje ir antrąją pasaulyje Abiejų Tautų Respublikos Konstituciją, kurioje, be kita ko, yra, nors ir gana primityvių, tačiau svarbių nuorodų į piliečių teises bei laisves. Tai išties reikšmingas teisės ir demokratijos paminklas, o kartu ir itin svarbus tautinės ir istorinės savimonės artefaktas, kurį būtina bent minimaliai paminėti vadovėlyje (nepaisant to, kad PPBP konstitucijos tema yra numatyta ir plėtojama 10 (II) klasėje, žr. PPBP, 21.1 p.). Taip pat pasigendama nuorodų į pirmąją pasaulyje JAV konstituciją, kuri taip pat yra fundamentalus dokumentas reikalingas norint suprasti 1.1 ir 1.2 potemes.

Vadovėlio autoriams galima siūlyti apsvarstyti labiau sieti tekstą su naudojamomis iliustracijomis. Pavyzdžiui, 1.2. skyrelyje įdomios ir vertingos iliustracijos pateikiamos kaip atskiri objektai, į kuriuos nėra jokių referencijų tekste. Tokiu būdu iliustracijos tarsi „pakimba“ bendrame vadovėlio projekte, neturėdamos aiškios paskirties. Logiška būtų tekstą sieti su iliustracijomis, o ne pateikti jas atsietai. Taip pat galima apsvarstyti idėją su tekste pateiktomis iliustracijomis susieti skyrelio pabaigos uždavinius, pavyzdžiui, išanalizuoti, aptarti, palyginti tam tikras pateiktas iliustracijas. Antai, pavyzdžiui, 1.10 pav. galėtų provokuoti mokinių diskusiją apie moterų ir vyrų vaidmenį politikoje ir jo kaitą laike.

Pastebėtina dar ir tai, kad nemaža dalis vadovėlio iliustracijų ganėtinai nuobodžios, primenančios pigias reklamines skrajutes. Vertėtų vadovėlio vizualinę dalį papildyti įdomesnėmis, nešabloninėmis iliustracijomis, pavyzdžiui, 1.1 poskyryje būtų įdomu matyti daugiau realių dokumentų pavyzdžių. Kituose skyreliuose – biuletenių, lietuviškos valiutos, savivaldos tarybos, heraldikos ir kt.

2 temoje „Žmogaus teisės“, nors ir pristatomos piliečio pareigos, tačiau nesupažindinama su pačia *pareigos* sąvoka, kuri yra itin svarbi pilietiškumo ugdymo kontekste. Vadovėlyje gerokai daugiau dėmesio skiriama *teisų* (ar teisės) sąvokai, nepelnytai užmirštant *pareigos* sąvoką. Dera atkreipti dėmesį, kad pedagoginėje praktikoje mokiniams neretai kyla sunkumų atskirti šias dvi sąvokas, būtinas integraliai piliečio formacijai. Manytina, kad *pareigos* sąvoką derėtų įtraukti į 40 psl. ir aiškiau parodyti *teisės* ir *pareigos* skirtį. Toje pačioje temoje pasigendama LR Konstitucijos nuorodų, iš kurių imamos 40 psl. pateiktos piliečio teisės ir pareigos. Rekomenduočiau jas įdėti į tekstą, parodant, kuriuose LR Konstitucijos straipsniuose konkrečiai aprašytos minimos teisės ir pareigos. Tai įneštų daugiau dalykinio tikslumo ir padėtų formuoti mokinių teisinį išprusimą.

3 temoje „Socialinė politika ir tolerancija demokratinėje visuomenėje“ pasigendama tokių sąvokų kaip *socialinis*, *sociumas*, *socialus*, *socialinė politika* pristatymo. Tai raktinės socialinių mokslų sąvokos, su kuriomis 9 klasės mokiniai yra nesusipažinę arba susipažinę minimaliai, o vadovėlyje šios *socio* ir iš jos išplaukiančios sudurtinės sąvokos vartojamos itin dažnai. Be išsamesnio jų paaiškinimo temos pradžioje, šių giminingų sąvokų gausa mokiniams gali sukelti painiavą ir pasimetimą. Antai poskyryje 3.1. (mėlynoje lentelėje) turinys dėstomas atsispiriant nuo sąvokos *socialinė grupė*, kuri yra pristatoma ir paaiškinama detaliau tik sekančiame, t. y., 3.2. poskyryje (59 psl.). Į tai atsižvelgiant, rekomenduočiau kiekvieno skyriaus pradžioje įdėti po trumpą skyriuje vartojamų sąvokų sąvadą su paaiškinimais bei trumpais pavyzdžiais. Tam vietos galėtų atsirasti ant esamų, visą lapą uždengiančių, iliustracijų temos pradžioje (Pvz., 50–51 psl.). Dabartiniame projektiniame vadovėlio variante šiuose, temą pristančiuose puslapiuose, išryškintos tik pačios temoje naudojamos sąvokos, be paaiškinimų ir be pavyzdžių. Pastebėtina, kad 3 temoje būtų galima vietoje šabloninių, asociatyvių iliustracijų

įdėti daugiau įdomesnės statistikos, pavyzdžiui, apie skurdą Lietuvoje ir pasaulyje, o tokią statistinę informaciją labiau sieti su užduotimis potėmės pabaigoje.

5 temoje pasigendama labai svarbios, savivaldos temai aktualios ir nuo pačios savivaldos neatsiejamos *subsidiarumo* sąvokos. Taip pat 5 temoje (arba 4 ir/ar 7 temoje) būtų svarbu įvesti *bendrojo gėrio* sąvoką, kuri yra konceptualiai neatsiejama nuo pilietiško elgesio ar pilietiško kaip tokio. 5.2 potėmėje „jaunimo politika“ pasigendama aktualaus žvilgsnio į Lietuvos jaunimo padėtį europiniame ir globaliame kontekstuose. PPBP to nereikalauja, vis dėlto, potėmėje norėtusi ne politinio aktyvizmo skatinimo, bet veikiau Lietuvos jaunimo situacijos apžvalgos, kaip antai, nedarbas, išsilavinimas, pajamos, socialinės problemos ir kt. jauniems žmonė

ms aktualių klausimų aptarimo. Neproporcingai daug vietos projektiniame vadovėlio variante užima „Jaunimo politikos įgyvendinimo schema“, „Savivaldybės jaunimo organizacijų „Apskritasis stalas“ schema“ bei „Lietuvos moksleivių sąjungos struktūra“ iliustracijos. Rekomenduočiau mažinti šių iliustracijų dydį ir jų vietoje dėti daugiau su Lietuvos jaunimu susijusio teksto ar kitokio tipo informacijos (pvz., statistikos).

Paminėtina, kad 7.2. potėmėje vardinant savivaldos institucijas neišskirta esminė ir itin svarbi *savivaldybės tarybos* institucija. Ji minima tekste 137 psl., bet atskirai neišskirta, kaip, pavyzdžiui, meras, savivaldybės administracija ir kt. Savivaldybės tarybos sąvoką būtina išryškinti šioje potėmėje. Taip pat pastebėtina, kad šiame poskyryje nėra informacijos apie tai kiek ir kokių savivaldybių yra Lietuvoje. Administracinio Lietuvos suskirstymo žemėlapis nukeltas į priedus 186 psl., nepateikiant jokių nuorodų tekste. Pravartu būtų tekste pateikti nuorodas į priedus arba tekstą papildyti administracinio suskirstymo informacija. Taip pat siūlyčiau savivaldos veiklą reglamentuojančius įstatymus (ar vien tik jų nuorodas) pateikti tekste – šiuo atveju LR Konstitucijos ir LR Vietos savivaldos įstatymo nuorodas ir/ar trumpas įstatymų ištraukas.

Rekomenduotina kiekvienoje vadovėlio temoje į skyrelio pradžią kelti su ta konkrečia tema susijusio teisinio dokumento ištraukas (pvz., Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, LR Konstitucija). Šiuo metu tai daroma skyriaus pabaigoje, viduryje ar tik kaip papildoma teksto iliustracija. Tokiam tekstui vietos galima būtų rasti jau minėtuose įvadiniuose temos lapuose, pvz. 4–5 psl.; 26–27 psl. ir t.t. Čia galėtų atsirasti trumpa nuoroda į susijusius VŽTD ar LR Konstitucijos straipsnius. Taip būtų palengvinamas teisinių dokumentų pažinimas ir ugdomas teisinis suvokimas, o 9-ųjų kl. mokiniai palaipsniui įvesdinami į 10 klasėje nagrinėjamas teises temas, numatytas PPBP.

8.2. potėmėje pateiktas neaiškus ir diskutuotinas demokratijų skirstymas (159 psl.), kuris panašus į viešojoje erdvėje naudojamų ir menkai konceptualizuotų terminų samplaiką. Ar tai demokratijos tipai, ar viešojoje erdvėje naudojamos populiarios sąvokos, ar politinių ideologijų apibrėžtys (pvz., *socialinė demokratija* 160 psl.)? Jei visgi norima palikti tokį abejotiną demokratijų kategorizavimą, derėtų pateikti konkrečių nuorodų į patikimus šaltinius, kuriuose šios sąvokos būtų aiškiai konceptualizuotos ir atskirtos. Siūlyčiau tokio skirstymo atsisakyti, paliekant klasikinėje politologijoje žinomas *atstovaujamąją* ir *tiesioginę* demokratijas.

8.4 potėmėje pateikiamas ganėtinai kuklus atmintinų ir Lietuvos valstybei svarbių datų sąrašas, menkai teprisidedantis prie pilietiško ugdymo. Įtrauktos jau ir taip gerai žinomos šventės kaip Rasos (Joninės), Velykos, Kalėdos ir t.t., kurių sąsaja su pilietiniu ugdymu yra minimali. Manytina, jog pilietiško ugdymo vadovėlyje būtina įtraukti ne tik mūsų kultūrinį tapatumą išryškinančias, bet ir valstybei bei piliečiams, jų tautiniam ir istoriniam sąmoningumui

svarbias datas, kaip antai, sausio 13-oji, 1949 m. vasario 16, gegužės 3-oji, birželio 14-oji, birželio 22-oji, rugpjūčio 23-oji ir t.t.

Bendrai vertinant, atliktas nemenkas darbas sisteminant ir pateikiant mokomąjį turinį. Pagirtinos vadovėlio praktinės užduotys, jas būtų galima dar pildyti teminiais tiriamaisiais darbais. Taip pat sveikintinas vadovėlio temų išdėstymas, paprasta ir suprantama teksto kalba. Autoriams atsižvelgus į šioje recenzijoje paminėtas pastabas, rekomenduočiau vadovėlį teikti spaudai.

Dr. Juozapas Labokas
2025.07.18

DETALŪS METADUOMENYS	
Dokumento sudarytojas (-ai)	Juozapas Labokas
Dokumento pavadinimas (antraštė)	J.Labokas_recenzija_Pil.pagrindai.docx
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašas #1	
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Juozapas Labokas, -
Parašo sukūrimo data ir laikas	2025-07-18T09:51:36.0000000+03:00
Parašo formatas	Kvalifikuotas elektroninis parašas
Laiko žymoje nurodytas laikas	2025-07-18T09:51:54+03:00
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016 AS Sertifitseerimiskeskus EE
Sertifikato galiojimo laikas	2028-08-27T23:59:59+03:00
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	Metaduomenų vientisumas užtikrintas elektroniniais parašais
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	0
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	0
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	Elpako v.20250717.1
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Tikrinant dokumentą nenustatyta jokių klaidų, 2025-12-01 08:52:49